

Zaman ve Önemi, Zaman Tanzimi ve Planlaması

Kur'an-ı Kerim üzerinde dikkatleri canlı tutmak için zamanı hatırlatan tabirleri sıkça kullanır. Her çeşit farz, vacip ve nafile namazlar zaman tanzimine de yönelik gayeler taşımaktadır. Bu açıdan, dini vazifeler büyük çoğunluğuyla, insana zamanı azami ölçüde değerlendirmeyi öğretmektedir. Hatta asıl gaye budur denilebilir. Efendimizde; “İki şey vardır, insanların çoğu onun değerini bilmezler: Sıhhat ve boş vakit” diyerek bizi uyarmıştır.

“Zaman” lügat açısından “uzun veya kısa vakit” anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim'de zamanla alakalı gün, hafta, yıl, asır, vakit, saat kelimeleri bir fert için hangisi daha önemli ise önem miktarı kadar tekrar edilmiştir. Fert için en ehemmiyetli gün olduğundan Kur'an'da en çok zikredilen “Yevm” yani “Gün” kelimesidir ki 475 defa zikredilmektedir. Kur'an-ı Kerim ilk sayfalarından itibaren, en son sayfalarına kadar, hiç ara vermeden, okuyucusuna zaman kavramını hatırlatmaktadır.

Hayata atılan bir kimsenin başarılı olmasında onun “zaman” anlayışının büyük önemi vardır. Zaman konusunda araştırma yapan sosyologlar ileri ve geri memleketler arasında zaman kavramının farklı telakki edildiği müşahade edilmiştir. Onlara göre ileri memleketlerde işlerin, önceden, zamana göre tanzimi ve her işin, ona tahsis edilen zaman dilimi içinde yapılması şarttır. Takvime göre hareket, hayatın disipline edilmesi, insan ömrünün azami şekilde verimli kılınması demektir. Farz namazların mühim gayelerinden biri, Müslüman kimseye, günlük zamanı taksim ve programlama alışkanlığı kazandırmaktadır.

Zamanla İlgili Telakki ve Tedbirler

Vicdani tedbirleri almaya telakki diyoruz. İnsanın yaşadığının şuuruna erebilmesi için, ömrünün her gününü aynı tarzda geçirmemelidir. Bazı aylar, bazı saatler diğerlerine nazaran farklı olmalıdır. Dinimizdeki mübarek aylar ve günlerle bu sağlanmaktadır. Bu farklı değerdeki aylar, günler sayesinde insanda hasıl olabilecek monotonluk kırılmaktadır. Ahirete inanan, her gününden, her saatinden hesap vermenin endişesini vicdanının derinliklerinde duyan bir kimse için zaman değerlendirmede mühim bir telakki, ömrünü içinde bulunduğu gün bilmesidir. Birçok fenalıkların kaynağı tül-i emel denilen uzun yaşama vehmi kabul edilmiştir.

İslam dini günlük zamanı üç ana maksada uygun olarak programa bağlamamızı emreder:

- 1.İbadet
- 2.Rızkın Kazanılması
- 3.Hayatımızı murakabe ve tefekkür

Peygamberimizin Hayatında Zaman Tanzimi

Peygamber Efendimiz (SAV) günlere göre haftalık, vakitlere göre günlük programlara tabi kılmıştır. Peygamber Efendimiz haftalık belli günlerde aynı işleri yapmaktadır. Günlük ise muvakkat işler ki bunlar önceden programlanmaksızın zuhur eden işlerdir. Bir heyetin kabulü, bir yabancıнын müracaatı, bir ihtiyacın zuhuru gibi. Bunlar imkân nispetinde tanzime çalışılmıştır. Mutat işlerse aynı günlerde aynı vakitlerde yapılmaktadır. Her işe belli müddet vardır. O iş her gün aynı müddet içinde tamamlanmaktadır.

Malayani İşler

Malayani, kendisiyle hiçbir hedef gözetilmeyen, iş olsun diye, lâf olsun, vakit geçsin, ömür tükensin diye yapılan boş konuşmalar ve faydasız işlerdir. Malayaninin en yaygın tarifi, “ne dünyaya ne de ahirete yaramayan işler, konuşmalar, düşünceler” şeklindedir. Malayani, ahiret namına bir faydası olmayan, ama günah yahut haram da sayılmayan meyvesiz işler demektir. Efendimiz 'de (sav) bir hadislerinde “Kişinin İslâmî güzelliklerinden biri de malayani şeyleri terk etmesidir.” Diye söylemiştir.

Dünyanın üç yüzü olduğu ifade edilir. Birisi İlâhî isimlere ayna olma yönü, diğeri ahirete tarla olma ciheti, üçüncüsü de dünyanın zevk ve safa, oyun ve eğlence tarafıdır. İşte bu tasnifteki ilk ikiye girmeyen (üçüncüsü) her iş, her faaliyet, her konuşma malayaniyettir diyebiliriz. Günümüzde en çok israf edilen, adeta canına kıyılan nimet zamandır. Allah, zaman israfının hesabını da sorar. İmam-ı Azam hazretleri “İsrafta hayır olmadığı gibi hayırdan da israf yoktur.” buyurmuştur.

Burada olayı malayani olmayan işleri sadece dini işlere ve ibadetlere bağlamak yanlış bir yaklaşım olur. Okul dersleri üniversite hayatı bilimsel çalışmalar insanlığın faydasına olacak çalışma ve icatlar genel kültürün artması için yapılan araştırma okunan kitap dergi kendimizi geliştirmek için öğrenmeye çalıştığımız yeni dil ve eğitim kursları bir dernekte vakıfta insanlara destek ve yardımcı olmak için yapılan çalışmaların da hepsi faydalı işler ve çalışmalar kapsamına girer hiç birisi de malayani işler değildir.

Malayaniyattan anlayacağımız durum bize hiçbir faydası ve getirisi olmadığı gibi kimseye de bir faydası olmayan sadece zamanı boşa harcayarak vaktimizi israf eden bunlarla beraber bizi farkına vararak ya da varmadan harama günaha yönlendiren her iş amel ve eylemlerdir. Örnek verecek olursak okul derslerimiz ve ödevlerimiz var bizim önceliğimiz öğrenci olarak onları yapmak ama biz ilk başta gelir gelmez zaten okuldan geldim biraz da yoruldum önce oyun oynayıp sonra derslerimi yapalım dersek ve dersleri aksatırsak buradaki oyun zamanı malayani bir işle meşgul olduğumuz anlamına gelir ve maalesef biz kaybeden taraf oluruz notlarımız kötüleştiği gibi okul ve eğitim hayatımızdan hiçbir şey öğrenmemiş oluruz.

Zaman geçti, teknoloji, çok kollu heyetiyle malayani imtihanını epeyce ağırlaştırdı. Oyunlar, sosyal medya ortamı, hatta bilgi akışı... Gündem sakin olsaydı, sakınılacak şeyler de ona göre olurdu. Ama insanlık tarihinin en zorlu zamanlarından birini yaşıyoruz ve malayani ortamı, imtihanımızı bir girdaba dönüştürüyor; farkında olalım ya da olmayalım. Bu noktada durup bir durum değerlendirmesi yapmak, istişarelerde bulunmak elzem acaba zamanı mı nasıl harcıyorum gereksiz zamanımı nerelere harcıyorum ya da neler yaparak faydalı işler yapabilirim vb...

Ne yapsak da insan soyunun bu dertli günlerinde Allah’ın rızasına uygun olanı seçsek?

Bazı problemin çözümü, teknolojiye tamamen karşı çıkmakta değildir. Asıl mesele; problemleri insanda çözmek, onu heveslerinin esiri olmaktan kurtarmak ve aynı zamanda teknoloji ürünlerine de hâkim kılarak onları doğru şekilde kullanma ufkuna ulaştırmaktır. Unutulmamalı ki, şoför sarhoş ise araba ne kadar sağlam olursa olsun kaza kaçınılmazdır.

Kur’ân-ı Kerîm’de bunlar; “abes”, “lağv”, “la’b” ve “lehv” tabirleriyle zikredilir. Bunların manalarına bakacak olursak:

Abes: Boş işlerle uğraşmak, lüzumsuzluk etmek, oyun oynamak manasında kullanılır.

Lağv: Boş, çirkin sözler, laf kalabalığı, seviyesiz konuşmalar, hep bir ağızdan bağırıp çağrılar, rastgele yemin etmek gibi sözleri içerir.

La’b: Alay etmek, dalga geçmek için oynanan oyunlar, çeşitli eğlence maksatlı yapılan işlerdir.

Lehv: Temelde hiçbir fayda sağlamayan meşguliyet, oyalanma, faydalı olandan alıkoyan veya vazgeçiren şey demektir. Hepsisi de malayaniyi temsil eder biz de kendimize bu konuda bakmalıyız.

Tabiinden Âmir bin Abdillâh, talebeleriyle ders yapmaktayken bir gün öğrencileri hocalarına:

“-Hocam, dersten sonra biraz daha kalsanız da biraz hasbihâl etsek...” dediler. Hocaları şu cevabı verdi:

“-Şu hızla dönen Güneş’i durdurun, ben de oturup sizinle sohbet edeyim! Eğer Güneş durmuyor ve sürekli ilerliyorsa, bizim de oturacak zamanımız ve hasbihâl edecek boş vaktimiz yok!” dedi ve ders bitince hemen ayrıldı.

Bir hocayla/âlimle sohbet etmek de elbette hayırdır, güzeldir, ama âlimin ilim okumasından ve yazmasından daha önemli işi olmayacağı için, hoca, öğrencileriyle havadan sudan muhabbete dahi zamanını harcamaktan kaçınır.

Tatil Kavramı

Elbette her zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten her zorluğun yanında bir kolaylık daha vardır. Öyleyse boş kalınca hemen kalk, (başka bir) işe koyul. Ve yalnız Rabbine giden yola yönel.” (İnşirah, 5-8)

Tatil kelimesi kök olarak “atalet”ten gelir ve boşluk, hareketsizlik anlamını ifade eder. Başka bir ifadeyle: tembel, başıboş, işsiz, çalışmayan anlamlarını taşıyan âtil sıfatı ve atalet ismi, tatil ile aynı köke bağlıdır. Daha ayrıntılı bir anlatımla tatil; boşlamak, işletmemek, ihmal etmek, faaliyete bir süre ara vermek, paydos etmek, çalışmayı bırakmak... gibi anlamlara da gelmektedir. Halk dilinde daha çok, hiçbir şey yapmadan durma, dinlenme, kafayı dinlendirme gibi anlamlarda da kullanılır. Ne var ki, boşluk demek olan tatilin içi, çoğu kimselerce eğlence, gezip tozma, denize girme, yatlarla denize açılma, kampa çekilme, yatıp uyuma... gibi şeylerle doldurulur.

Tatile giden birçok insan tatile yüklediği anlamdan ötürü rehavete kapılıp günlerini gaflet içerisinde geçiriyor olabilir. Bu yüzden bizlere düşen görev mümin kardeşlerimize ilahi görev ve sorumluluklarını hatırlatmaktır ve dini yaşantımıza olan hassasiyetimizle örnek teşkil edebilmektir. Toplumun büyük bir kesiminin, cahili çevre kültürünün tesirinde kalarak, hayatın bir vazgeçilmezi, olmazsa olmazı saydığı; senede en az bir kere ve bilhassa yaz aylarında tadılması gereken bir haz olarak algıladığıdır.

Evet, iman adamı her zaman bir iştedir. Zira onun gerçek anlamda istirahat edeceği yer cennettir. Bu dünya onun için bir sınav yeridir, sınavda ise boş durmak ve gaflet içerisinde olmak uygun düşmez. Modern hayatın insanı yorduğu doğrudur. Yorulan insan dinlenmelidir ancak dinlenme ile boş kalmayı birbirine karıştırmamak gerekir. İkisi çok farklı şeylerdir. İnsan, tatili boş kalacak, çok uyuyacak, çok yiyecek, çok gezecek, çok eğlenecek bir zaman dilimi olarak algılıyor. Bu ise İslâm’ın genel çizgileriyle çelişen bir durumdur. Çünkü boş kalmak, atıl kalmak manasındadır ve atıl kalanı bâtil işgal eder. Çünkü Müslüman, her an bir şuur ve bir iş halindedir. Müslüman için boş iş ne dünyada ne de ahirette işine yaramayan, fayda sağlamayan her iştir.

Her şeyden önce şunu unutmayalım, İslâmî vazifeler tatile girmez! Ertelenemez ve ihmal edilemez! Dünyalık işlerimizin sağlıklı olarak yürütülmesinde belki bir dinlenme payı olarak işten, güçten uzakta kafa dinlemeyi istemek normal görülebilir. Hatta işte başarılı olmanın bir yönü böyle molalar vermekle alakalı olabilir. Ama bunu biz kalkıp da dinimizin gereklerini belli sürelerle ya da dönemlere ayırıp sanki “dini vazifeleri ve ibadetleri” tatile çıkarabilirmişiz gibi bir acayıplığa çeviremeyiz.

Tatile gitmeyin, tatile gitmek caiz değil gibi geneli kapsayacak yargılarda bulanamayız. Haram-helal sınırlarının aşılmadığı tatil faaliyetlerinin “mübah” olduğunu söylemek mümkündür. Meşru sınırları aşmamak kaydıyla ibadet ve vazifelerimizi aksatmamak şartıyla harama günaha yanlışa girmemek şartıyla tatilin her türlü caizdir.

Günümüzde insanlar senenin belirli vakitlerini tatil yaparak geçiriyorlar. Bu vesileyle yapageldikleri işlerine ara vermek, yorgunluklarını atmak, dinlenmek ve eğlenmek istiyorlar. Özellikle yaz ayları geldiğinde çoğu insan evinden, iş yerinden uzaklaşarak tatil mekânlarına gidiyor. Bazıları bunu meşru dairede yapsa da bazıları gaflete dalıyor, günahlara giriyor. Tatil yapma adına gidilen mekânlar, yapılan aktiviteler insanları Allah’tan uzaklaştırabiliyor. Kimileri tatillerini ruhlarını dinlendirme, yeniden şarj olma adına değerlendirirken, kimilerinin yaptıkları tatiller onları daha da yoruyor.

Tatil Zamanları Fırsat Günleri

Özellikle işlerin, meşgalelerin bir hayli arttığı, çalışma şartlarının zorlaştığı günümüz dünyasında insanlar çoğu zaman okumaya, ibadet ü taate, manevî beslenmeye yeterince vakit ayıramıyorlar. Tatil zamanları bunun için bir fırsata çevrilebilir. Öğrenci ya da çalışan, genç ya da yetişkin, işçi-memur, çalışmayan... kısacası hangi meslek ve statüde olursa olsun mümin için, zaman bir nimettir ve değerli bir nimet olarak görülmelidir. Müslüman için boşa geçirilen zaman yoktur ve olmamalıdır.

Hiçbir şeyin yapılmadığı ve sadece nefsin yeme-içme-uyku gibi hazlarına hitap eden atalet ve uyuşuklukla geçen bir tatil anlayışı doğru değildir. Gayemiz, böyle bir tatil değil, bedenimizle beraber ruhumuzun da dinlendiği zaman dilimlerini yaşamak olmalıdır.

Nitekim her yeni gün doğarken insana şöyle seslenir:

"-Ey insanoğlu! Ben yeni bir ânım. Yaptığın işler konusunda senin şâhidinim. Öyleyse beni hayır işleyerek iyi değerlendir ki, lehine şâhitlik edeyim. Çünkü ben bir daha geri gelmeyeceğim. Gündüzleri takip eden geceler de girerken aynen böyle söyler." Tatil yan gelip yatma bütün İslami kuralların çiğnenip israf, günah ve farzları terkin zamanı mıdır? Tatil müslümanın hayatında sorgu dışında kalacak boş fuzuli zaman birimi değildir.

Kaya, Taş, Kum ve Su (Hikâye)

Zamanın iyi ve üretken olarak kullanımı konusunda zaman zaman kurslar düzenleniyor. İşte bu kurslardan birinde zaman kullanma uzmanı öğretmen, çoğu hızlı mesleklerde çalışan öğrencilerine: "Hadi, küçük bir sınav yapalım" demiş. Masanın üzerine kocaman bir kavanoz koymuş. Sonra bir torbadan irice kaya parçaları çıkarmış, dikkatle üst üste koyarak kavanozun içine yerleştirmiş. Kavanozda taş parçaları için yer kalmayınca sormuş: "Kavanoz doldu mu?" Sınıftaki herkes: "Evet, doldu" yanıtını vermiş. "Demek doldu ha" demiş hoca.

Hemen eğilip bir kova küçük çakıl taşı çıkartmış, kavanozun tepesine dökmüş, kavanozu eline alıp sallamış, küçük parçalar büyük taşların sağına soluna yerleşmişler...

Yeniden sormuş öğrencilerine: "Kavanoz doldu mu?"

İşin sanıldığı kadar basit olmadığını sezmiş olan öğrenciler: "Hayır, tam da dolmuş sayılmaz" demişler.

"Aferin" demiş zaman kullanım hocası. Masanın altından bu kez de bir kova dolusu kum çıkartmış. Kumu kaya parçaları ve küçük taşların arasındaki bölgeler tümüyle doluncaya kadar dökmüş. Ve sormuş yeniden: "Kavanoz doldu mu?" "Hayır dolmadı!" diye bağırarak öğrenciler.

Yine: "Aferin" demiş hoca. Bir sürahi su çıkarıp kavanozun içine dökmeye başlamış. Sormuş:

"Bu gördüklerinizden nasıl bir ders çıkarttınız?" Atılgan bir öğrenci hemen fırlamış:

"Şu dersi çıkarttık. Günlük iş programınız ne kadar dolu olursa olsun, her zaman yeni işler için zaman bulabilirsiniz." "Hayır" demiş öğretmen. "Çıkartılması gereken asıl ders şu; eğer büyük taş parçalarını baştan kavanoza koymazsanız daha sonra asla koyamazsınız." Ve tabii, herkesin kendi kendisine sorması gereken soruyu sormuş:

"Hayatınızdaki büyük taş parçaları hangileri? Onları ilk iş olarak kavanoza koyuyor musunuz? Yoksa kavanozu kumlarla ve suyla doldurup büyük parçaları dışarıda mı bırakıyorsunuz?" Ya siz? Kaya parçalarına öncelik veriyor musunuz?